

ԿՈՒՏԻԿՆ ՈՒ

ԲՈՒԶԻԿԸ

891.715
7-57

6 NOV 2011

891.710

7-57

Վ. Ի. ԴՄԻՏՐԻՅԵՎ

Կ Ո Ւ Տ Ի Կ Ն

ՈՒ

Ք Ո Ւ Չ Ի Կ Ը

Փոխադրություն ԱՄՆԻ-ի

ԿՈՒՏԻԿՆ ՈՒ ՔՈՒՉԻԿԸ

I

Յերբ Կուտիկի մայրը յերեխային առաջին անգամ դպրոց տարավ՝ վարժուհին զարմանքով հարցրեց.

— Ինչ փոքրն է: Բանի՞ տարեկան կլինի:

— Շուտով յոթը կլրանա, — ասաց

Ալմաստը:

Վարժուհին դուխն սրորեց:

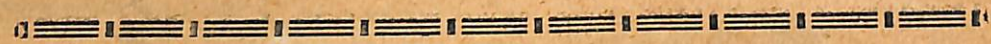
— Ձե, մամիկ, չեմ կարող յերեխային ընդունել: Առանց այն ել տեղ չկա, իսկ դուք փոքրիկներին ել դպրոց եք բերում: Յես ինչ անեմ: Ձե, չեմ կարող ընդունել:

— Ընդունի, աղաչում ե Ալմաստը: — Հողիս, կրակն եմ ընկել: Մարդս մեռել ա, մնացել եմ յոթը վորբի տեր, մեկը մեկից անձար, բոլորը աղձիկ: Ասենք՝ աղձկերանց կարելի յա բանի դնել, իսկ ես անառակը մտում ա տանը, ձեռս ու վոտս կապում: Ընդունի, յերեխիս համար զբաղմունք կլինի:

Վարժուհին լուռ նայում եր յերեխային: Կուտիկը կանգնել եր նրա առաջ, այնքան փոքր՝ ասես մի ձկութ մատ: Նա հագել եր պատառոտած մորթի, ահագին, յերևի հորից մնացած փափախը ձեռքին: Սև, խոշոր աչքերով Կուտիկը նայում եր վարժուհուն: Փոքրիկ, վեր ցցած քիթը ուղղակի ծիծաղ եր բերում: Նա այնքան անուշիկն եր, վոր վարժուհին չհամբերեց և շոյեց նրա թշերը:

60729-67

— Ախր ի՞նչ անեմ, — ասաց ժպտալով, — յերևի նույնիսկ խոսել չի իմանում:

— Ի՞նչ ես ասում, մատաղ, — վրա բերեց Ալմաստը, — դրա բոյին մտիկ մի տա, կրակի կտոր ա... բայց կարդալու շատ սեր ունի: Հոգիս հանում ա, թե՛ մա՛թի, տար ինձ դպրոց: Հ'ը, ի՞նչ ես մնջել, — դարձավ մայրը Կուտիկին, սրբելով նրա զիթը, — խոսի մորաքրոջ հետ, թե չե կարծում ա դու լեզու չունես:

Կուտիկը զիթը վեր քաշեց, փափախը թափ տվեց ու ասաց.

— Ապա յես Քուչիկ ունեմ:

— Քուչիկը վճռն ե, — հարցրեց վարժուհին ծիծաղելով:

— Շան հետն ա, — պատասխանեց Ալմաստը յերեսայի փոխարեն:

Մայրը զիչ սիրտ առավ, յերբ տեսավ, վոր վարժուհու տրամադրությունը լավանում ե, վրա բերեց. — մի շուն ունի՛ անունը Քուչիկ: Անպետք լակոտ ա, բայց սպանես՝ իլալից չեն բաժանվի, ամբողջ ուրը իրար յետևից վազվզում են:

— Իսկի՞ յել անպետք չի, — միջամտեց Կուտիկը նեղացած: Շատ լավն ա: Բարև տալ գիտե: Կանգնում ա յետևի թաթերի վրա... Ա՛յ, ա՛յ...

Յեվ Կուտիկը ցույց տվեց պատուհանը, վորտեղ յերևում եր քրքրված մազերով՝ ականջները տնկած մի շուն:

— Տեսնո՞ւմ ես, նստել՝ մեզ ա սպասում, — ասաց Կուտիկը հաճույքով: Ե՛, Քուչիկ, շճճճճ...

Յեվ Կուտիկը շվացրեց ինչքան ուժ ուներ:

Մոր լեզին պատուվեց:

— Ա՛յ, անառակ, ա՛յ գետինը մտած, — չարացավ Ալմաստը, — հիմի ի՞նչ կմտածի մորաքույրը: Իսկի դպրոց ել չի ընդունի քեզ նման լպտածին...

Բայց վարժուհին ծիծաղից թուլացել եր Կուտիկի ու նրա Քուչիկի վրա, վորը տիրոջ սուլոցին պատասխանեց ուրախ հաշոցով:

— Դե լավ: Ուղարկի յերեսային դպրոց: Յես կխրատեմ:

— Խրատի, քեզ մատաղ: Լսո՞ւմ ես, Կուտիկ, կգաս գպրոց, մորաքրոջ մոտ: Լավ կսովորես, իմացա՞ր: Ասա շնորհակալ եմ: Լսո՞ւմ ես:

— Լսեցի, վա՛...

Նրանք դուրս յեկան: Քուչիկը ուրախ հաջալով վազեց նրանց առաջ և մի լավ լպտեց Կուտիկի զիթ ու պուունկը: Վարժուհին, վոր կանգնել եր պատուհանում, լսում եր, ինչպես Կուտիկը խոսում եր շան հետ, փափախը ծածկելով:

— Դե, Քուչիկ, յես հիմի դպրոց եմ գնում: Ել ինձ հետ մի ընկնի:

Քուչիկն ուրախությունից գլխի վրա մի քանի անգամ պտուտ յեկավ, հաջեց ու վազ տվեց փողոցով, իսկ Կուտիկը ձեռները գրպանը դրած, լուրջ գնում եր մոր յետևից:

II

Յերբ հաջորդ ուրը Կուտիկը դպրոց յեկավ իր հավատարիմ շնիկի հետ, աշակերտները նրա վրա ծիծաղեցին ու սկսեցին ձեռ առնել:

— Մտիկ, մտիկ նրան, ի՞նչ հսկան ե, իսկական հսկա... բա փափախը, փափախը... դեռ շուն ել ունի, շանը մտիկ, շանը... հա-հա-հա...

Կուտիկը նրանց վրա աչք չեղ դարձնում, միայն փնջացնում եր զիթը: Թո՞ղ ծիծաղեն — ո՞վ ունի այնպիսի շնիկ, ինչպես Քուչիկն ե: Փափախն ել վոչինչ: Հայրիկը եղ փափախն եր ծածկում: Գառան մորթուց ա, լավ փափախ ա, տաք: Իսկ թե Կուտիկը փոքրիկ ե՛ կմեծանա:

Բայց վարժուհին Կուտիկին պաշտպանում էր:

— Մի ծաղրեք Կուտիկին, — չարանում էր աշակերտների վրա, — փոքրիկներին չի կարելի նեղացնել:

— Մորաքույր, դու նրան աղջիկների հետ նստացրու, — ասաց չարածնիներից մեկը: Բոլորը նորից ծիծաղեցին:

— Այ, բեզ պիտի կանգնեցնել գրատախտակի մոտ, վոր ամաչես: Մեծ ես, բայց չարություն ես անում:

Չարածնիները լռեցին և միայն սկսեցին իրար մեջ փսփսալ՝ ցույց տալով Կուտիկի վրա. «ախր, շատ ա փոքր է, իսկական Կուտիկ»:

Վարժուհին Կուտիկին նստեցրեց առաջի գրասեղանին դասը սկսվեց: Մեծ աշակերտները խնդիր եյին վճռում, իսկ փոքրերը սառներն եյին սովորում: Կուտիկն էլ նրանց հետ սկսեց յերգել «ա-ա-... մ-մ-ա-...»: Իսկ պատուհանից յերևում էր բոլորը, վորը տիրոջն էր սպասում: Նա հանգիստ նստել էր, կարծես

թե հասկանալով, վոր Կուտիկը շատ կարևոր գործով է զբաղված, և միայն յերբեմն տնկում էր իր բրդոտ ախանջները և լսում դասարանից յեկող տարրինակ ձայները:

Այսպես սկսվեց Կուտիկի դպրոցական առաջին ուրը: Նա տուն յեկավ և ուրախ-զվարթ շարունակում էր մըմնջալ ջրի տակ «ա-ա-... մ-մ-...»: Շնիկը գնում էր նրա կողքով և լըջությամբ իր շուրջը մտիկ տալով, կարծես ուզում էր ասել. «բնա, մենք հիմի խելոքացել ենք, — գնում ենք դպրոց»:

III

Կուտիկը լավ էր սովորում: Թեպետ վարժուհին հանաքով էր նրա հետ պարապում ու շատ չէր պահանջում, բայց Կուտիկը վոչ միայն յետ չէր մնում իր ընկերներից, այլ նույնիսկ անցնում էր շատերից: Մի տառի վրա շատ դժվարացավ, դա «շ» տառն էր: Խեղճը ինչքան վոր չարչարվում էր, բերանը թքով լցնում, թշերը ուռեցնում, գլուխը քորում՝ ելի «շ»-ի տեղը «ս» էր դուրս գալիս. դրա համար էլ, փոխանակ «մոշ» ասելու՝ «մոս» էր կարդում, և «Շուշիկ»-ի տեղը՝ «Սուսիկ»: Այդ բանը նրան շատ էր դառնացնում, մանավանդով որ աշակերտները ծիծաղում եյին վրան:

— Այ դու «Սուսիկ», — չարացնում եյին յետևի նստածները, յերբ նա թշերը ուռեցրած, կարմրած, բարակ ձայնով կարդում էր «Սուսիկը մոս էր հավաքում»:

Կուտիկը նեղացավ ու դիմեց վարժուհուն:

— Մորաքույր, ինչի՞ յեն ծիծաղում ինձ վրա, մի թողնի:

— Վոչինչ, Կուտիկ, սիրտ է տալիս նրան վարժուհին, թող ծիծաղեն, նրանց մի լսի: Այ մի տարուց դու նրանցից լավ կլսոսես:

— Բա ի՞նչ, — դարձավ Կուտիկը, հպարտ դեպի ընկերները:

— «Մոս, մոս», — փսփսում եյին նորից աշակերտները, և Կուտիկը քիչ տխրեց:

Բայց այդ մի քանի անհաճությունները վոչինչ: Կուտիկն իրեն առհասարակ շատ լավ էր զգում դպրոցում: Նրան բոլորը սիրում եյին, նույնիսկ այն չարածնիները, վորոնք ծաղրում եյին շարունակ: Դասամիջոցներին Կուտիկին շաքարահաց եյին տալիս, գետնա-

խնձոր կամ ընկուզ: Յերբեմն Քուչիկին ել փայ եր մնում: Քուչիկը նույնպես դուր եր յեկել բոլորին, մանավանդ վոր իմանում եր կանգնել յետեի թաթերի վրա: Դասամիջոցներին նրա շուրջը հավաքվում եին բոլորը, և Քուչիկը իր հնարքներն եր ցույց տալիս:

Յերեխաները հիացել եին:

— Այ ըեզ Քուչիկ: Եսա լափե ե, — բացականչում եին նրանք, — Կուտիկ, վորաեղից ես ճարել ես շնիկը, մարդ չի կշտանում մտիկ տալով:

Ենիկի բուրդը նման եր կեղտոտ ցնցոտու: Պոչի ու ականջի մազերը ցցվել եին, ամբողջ դունչը կորած եր մազերի մեջ, բայց աչքերը շատ սիրուն եին, խոշոր, խելոք, ուշադիր, կարծես թե Քուչիկը մարդու նման հասկանում եր:

Զնայած վոր Կուտիկը շատ հեռու յեր ապրում դպրոցից, համարյա թե գյուղի ծայրին, խեղճ մյուս ափը, բայց դպրոց եր գալիս բոլորից շուտ: Դեռ նոր լույսը ծագած, յերբ վարժուհին դեռ պառկած եր լինում անկողնում՝ միջանցքում արդեն լսվում եր ինչ վոր շշուկ, — մեկը զգուշությամբ հանում եր վոտնամանները, և դպրոցի

դուռը կամաց բացում. վարժուհին լսում եր ծանոթ ըթի խոոցը.

— Դո՛ւ յես, Կուտիկ, հարցնում եր նա իր սենյակից:

— Յես եմ, մորաքույր:

— Մբսե՛լ ես:

— Չե, յես ենքան չեմ մբսել, Քուչիկը կարող ա մբսած լինի, — պատասխանում եր խորամանկ Կուտիկը:

Բայց վարժուհին գիտեր Կուտիկի խորամանկ հնարքները և ծիծաղելով ասում եր.

— Վա՛խ, խեղճ Քուչիկ, տար ներս թող տաքանա:

Կուտիկին եդ եր հարկավոր: Նա շնիկին ներս եր բերում, վորը շնորհակալություն եր հայտնում պոչը շարժելով ու պառկում վառարանի մոտ:

Հետո գալիս եր հարևանուհին, վառում եր վառարանը, մաքրում դասարանը և պատրաստում ինքնայեռը վարժուհու համար:

Կուտիկին ոգնում եր նրան ցախ կրելիս: Վառարանը վառում եին և հաճելի տաքությունը տարածվում եր չորս կողմը: Ենիկն սկսում եր մոմռալ, նույնիսկ ուզում եր հարևանուհու ձեռները լիզել, բայց հարևանուհին շատ խիստ կին եր, նա չեր սիրում հանաքներ ու Քուչիկին քշում եր:

— Կորի, կորի: Ինչ յես ներս թողնում կեղտոտին:

— Սո՛ւտ ես ասում, — արանջում եր Կուտիկը, կատուն ա կեղտոտ լինում, քսկ իմ Քուչիկը կեղտոտ չի:

— Դե՛ լավ, հիմի ինձ մի սովորեցնի:

Յեվ Կուտիկը չեր գիշում, նրանք վիճում էյին, մինչև ինքնայեռը յեփ եր գալիս: Յերբեմն պատահում եր, վոր տաք վեճի ժամանակ, հարևանուհին չեր նկատում. թե ինչպես ինքնայեռը յեփ եր գալիս ու կողքերից թափվում: Այդ ժամանակ ամեն ինչ իրար եր խառնվում: Կուտիկը շտապում եր խողովակը վերցնել, հարևանուհին ինքնայեռի ծածկոցն եր ման գալիս, իսկ վախեցած Քուչիկը թագնվում եր գրասեղանի տակ:

Վարժուհին ծիծաղից թուլանում եր:

— Ես բոլորը քո պատճառովն ա, անառակ տղա, — մրթմրթում եր հարևանուհին. — տես ինչ ելավ, քեզ հետ խոսքի բռնվեցի՛ ջուրը թափվեց:

— Դե, վոր գիտես, ուրիշ անգամ ինձ հետ մի վիճի. — չարացնում եր Կուտիկը:

— Հերիք ե, լավ, Կուտիկ, արի հիմի թեյ խմիր, — ասում եր վարժուհին:

Կուտիկը նազ չեր անում: Նա հանում եր մորթին և մտնում եր վարժուհու սենյակը: Վարժուհին նրա առաջ դնում եր մի բաժակ թեյ ու սև հացի մեծ կտոր: Կուտիկը շատ եր սիրում թեյ խմել: Խմում եր մեծ հաճույքով, կծում շաքարն ու լափում հացի պատառները: Հացը նա ուտում ե մինչև վերջին փշուրը, իսկ շաքարը քիչ թողնում: Բաժակը շուռ եր տալիս, շաքարի կտորը դնում վրան ու ասում «հերիք ա»: Այդ բանը կրկնվում եր ամեն օր: Վարժուհին ամեն անգամ նկատում եր:

— Կուտիկ, ելի՛ շաքար ավելացրի: Վերցրու կեր:

— Դե լավ — ասում եր Կուտիկը, և շաքարը պահում շալվարի գրպանում. — Կտանեմ Սաթիկին:

Սաթիկը Կուտիկի ամենափոքր քույրիկն եր:

Կուտիկը շատ եր սիրում նրան: Յերբ մի մի անգամ վարժուհին հացի տեղ բլիթներ եր տալիս, Կուտիկը պահում եր Սաթիկի համար:

— Դու ինքդ կեր, — ասում եր նրան վարժուհին. — յես Սաթիկի համար ել կտամ:

— Յես ի՛նչի պիտի ուտեմ: Յես հացով ել կկշտանամ. յես մեծ եմ, իսկ Սաթիկը փոքր ա...

Մի անգամ, դասերից հետո, Կուտիկը հագնվեց ու մոտեցավ վարժուհուն.

— Մորաքույր, գնանք մեր տուն:

— Գնանք, գնանք:

— Յես քեզ կսպասեմ փողոցում:

Նա անհամբեր սպասում եր տուն գնալուն, են ել ճամ մորաքրոջ հետ:

Հպարտացած նստեց քարի վրա:

— Կուտիկ, չէս գալիս գնանք. — կանչում էյին ընկերները:

— Յես մորաքրոջն եմ սպասում:

Չարածճիները նրան տվին ձյունագնդի տակ ու փախան: Կուտիկը շատ եր ցանկանում նրանց հախիցը գալ, բայց համբերեց. — ինչպես կարելի յե, մորաքույրը նրանց մոտ հյուր ե գնում, իսկ ինքը ձյունագնդի յե խաղում: Յերեխա հո չի:

— Հը, Կուտիկ, ի՛նչ տանենք Սաթիկի համար. — հարցրեց վարժուհին գուրս գալով փողոց:

Կուտիկը մի քիչ մտածեց, գլուխը քորեց ու ասաց.

— Բլիթներ:

— Լավ, գնանք խանութ բլիթներ առնենք:

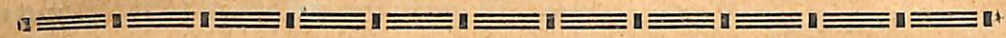
Գնացին խանութ: Բլիթներ գնեցին, մի քանի հատ ել սպիտակ, փափուկ խմորեղեն: Կուտիկի թուրը վազեց յերբ տեսավ:

— Բա սրանք ճամ համար:

— Բոլորը Սաթիկին:

— Ձան, — չղիմացավ Կուտիկը ու սկսեց թռչկոտել:

Ել վոչինչ չեր կարողանում խոսել: Բլիթների ու շաքարահացի վրա նրա ուրախությանը չափ չկար: Այդպիսի բան դեռ յերբեք չեր տեսել: Եսքան նվեր մի անգամից... նույնիսկ, յերբ դեռ հայրիկը կենդանի յեր, ելի այդպիսի բան չեր պատահել: Լինում եր, յերբեմն բազարից մի մի անգամ բլիթ կամ շաքարահաց եր բերում, բայց բոլորը միանգամից... Ձե, այդպիսի բան չի յեղել... բա, Սաթիկը, Սաթիկը, ինչքան կուրախանա:

Խնր անց կացան և ընկան ճնի մեջ թաղված մի հեղ ճանապարհի վրա: Հեռվից յերևում էին փոքրիկ խրճիթները: Այստեղ չորս կողմը խուլ եր ու ամայի:

— Այ, մեր տունը, — ցույց տվեց Կուտիկն ուրախ: Փոքրիկ խրճիթը նույնպես թաղված եր ձյունի տակ: Հաղիվ նկատվում եր յերթիկը:

Մտաեցան: Կուտիկն իսկական տանումեծի նման սկսեց թափել դուռը: Քուչիկն իբրև պատասխան սկսեց ուրախ հաջել:

— Ո՞վ ա, — լսվեց Ալմաստի ձայնը:

— Յես եմ, մամի. մորաքրոջ հետ ենք յեկել, — ձայն տվեց Կուտիկը: Ալմաստը դուռը բացեց: Նրանք մտան փոքրիկ, մուխ ու նեղված խրճիթը:

Կուտիկի մեծ քույրը, վոր մոտ 13 տարեկան եր՝ նստել եր բուխարիկի դռան և մանում եր: Վաղվզում էին մնացած աղջիկները, մեկը միուսից փոքր, բոլորն էլ պատառոտած, սպիտակ շապիկներով: Անկյունում դրված եր որորոցը, վորի մեջ որորվում եր փոքրիկ Սաթիկը: Նա շատ նման եր Կուտիկին: Յերը վարժուհին ներս մտավ, Սաթիկը վախեցավ և սկսեց լաց լինել, իսկ մյուսները թաղնվեցին մոր յետև:

— Տանումեծն յեկավ, — ճչաց նրանցից մեկը և ծիծաղ բարձրացավ:

— Դե, ապա, միք լստովի... — բարկացավ Կուտիկը. — Եղ ինձ վրա էյին ծիծաղում, մորաքույր, — դարձավ նա վարժուհուն:

— Դե ի՞նչ արած, — ասաց Ալմաստը, շոյելով Կուտիկի գլուխն ու ժպտալով, — տանումեծ ես, բա ի՞նչ: Մեջներս մի տղամարդ կա, վոր մեզ պիտի կերակրի:

Սաթիկն էլ չեր լալիս ու զարմացած նայում եր վարժուհուն: Աղջիկները նույնպես քիչ-քիչ սկսեցին շրջապատել վարժուհուն, սկսեցին ձեռք տալ նրա շորերին, թաշկինակին, իսկ յերբ վարժուհին սեղանի վրա դրեց նվերները՝ նրանք ուրախությունից խելքները թոցրին: «Տես, տես, ինչքան բլիթ ա բերել... բա շաքարահացը...» Փսփսում էին նրանք իրար մեջ: — «Ի՞նձ էլ, ի՞նձ էլ» — ճչաց Սաթիկը: Սախված, նրան էլ դուրս բերին որորոցից: Ալմաստի տանը

տոն եր: Վաղուց այդպիսի ուրախութիւն չեր յեղել... Բոլորից գոհ և ուրախը փոքրիկ տանումեծն եր Նա այնքան հուզվել եր, վոր պար եր գալիս: Բայց այդ ժամանակ Քուչիկը վոտների մեջն ընկավ: Նա գլխակոնծի տվեց, ջիթը կպավ բուխարուն և շարդվեց: Տրամադրութիւնը փշացավ: Գնաց պառկեց Սաթիկի մոտ, մեջքը տվեց մոր մեջքին ու քնեց:

V

Սկսվեցին սաստիկ ցրտերը: Բուք ու բորան եր: Աշակերտները ջիչ ջիչ պահասում էին: Նրանցից շատերը հեռու էին ապրում, դրա համար վախենում էին գալ դպրոց: Մանավանդ աղքատների բանը շատ վատ եր: Նրանք տաք շորեր չունեին, և ստիպված տանը սպասում էին, վոր որերը ջիչ տաքանան: Բայց գյուղի մեջ ամենից խեղճը Ալմաստն եր իր յերեխաներով: Ոգնական ձեռք չունենալու պատճառով՝ չեր կարողանում յուր գնալ: Մարդ չկար, վոր տան կտուրը սրբեր, ցախ բերեր, ո՞չախը վառեր: Վոչ վոք չկար, վոր մտիկ տար անասուններին ու յերեխաների գլխի ճարը տեսներ:

Նա հաճախ իր ընտանիքով մնում եր սոված՝ խավար ու սառը տան մեջ: Կոփն ել դրսից եր սոված բառաչում: Վարժուհին ոգնում եր, վորքան կարողանում եր, բայց բան չեր դուրս գալիս:

Խեղճ Ալմաստն այնքան չարչարվում եր, վոր ուժից ընկնում եր:

Բայց չնայած այդ բոլորին՝ Կուտիկը նորից շարունակում եր գնալ դպրոց: Վարժուհին նրա համար մի տաք շապիկ կարեց, բաշլուղ ու վալիսկաներ տվեց, վոր յերեխան չմըսի: Յերբ սաստիկ բուք ու սառնամանիք եր լինում, վարժուհին Կուտիկին պահում եր դըպրոցում: Այդպիսի յերեկոները անց էին կենում շատ հաճելի ու խաղաղ: Դուրսը քամին վոռնում եր, ձյուն եր գալիս, իսկ դըպրոցում տաք եր, դուրեկան: Սեղանի վրա վառվում եր ճրագը, վարժուհին կարդում եր, իսկ Կուտիկը նստած սեղանի առաջ, լեզուն դուրս հանած՝ տառեր եր գրում քարետախտակի վրա: Քուչիկն ել, վառարանի մոտ, մեկ մեկ մոմում եր քնած տեղը: Բայց Կուտիկը Քուչիկի մասին իսկի չեր ել մտածում, այնքան տարված եր լինում իր աշխատանքով: Յերբեմն գրածը բռնում եր հեռու, ու հիացած մտիկ անում իր դուրս բերած տառերին: Այդ տառերը շատ էին դուր գալիս: Վոչինչ, վոր «ս» ծուռն եր ընկել կաղիկի նման, իսկ «շ» դառնում եր պոչը կոտրած մանգաղ: Կուտիկը անմիջապես նկատում եր պակասութիւնները և աշխատում ուղղել, վորի ժամանակ խոսում եր տառերի հետ:

— Սպասի՛, սպասի, մրմնջում եր նա. — Ի՛նչ ես բերանդ բաց արել, լավ չի... փակե՛մ... բա ես մեկը՝ Ի՛նչ ես կաղիկի նման... քեզ համար մի վոտ շինե՛մ... ս՛յ լավ ա հիմի...

Յե՛վ տառերը կարգի բերելով, նա դառնում եր վարժուհուն.

— Ապա, մորաքուր, մի տես՝ լմփն ա:

— Շատ լավ ե, — պատասխանում եր վարժուհին ու նորից թաղվում ընթերցանութիւն մեջ: Կուտիկը շատ գոհ եր մնում:

Յերբ Կուտիկը հոգնում եր, վարժուհին նրա համար գրքեր եր կարդում, նկարներ ցույց տալիս և զանազան հետաքրքիր բաներ պատմում: Կուտիկը շատ եր սիրում պատմութիւններ, և լիքը սրտով ծիծաղում եր, «արջի ու մոծակի» պատմութիւնը լսելիս:

— Ապա, մորաքուր, մեկ ել պատմի, ինչպես մոծակները քոթոթի վրա ընկան... բա քոթոթն ուզում էր նրանց բուռն քանդի... մեկ ել պատմի մորաքուր:

— Հերիք ե, Կուտիկ, նույն բանը քեզ տաս անգամ պատմեցի, դե հիմի դու պատմի:

— Սխր յես վոնց պատմեմ, — և Կուտիկը նեղ տեղն ընկավ. «Լինում ա, չի լինում, մի գիժ քոթոթ, ու մոծակներ...»

Կանգնեց ու սկսեց գլուխը քորել:

— Հետո՞, — ասաց վարժուհին, — հետո ի՞նչ յեղավ:

— Ել ի՞նչ հետո, ել բան չկա:

Վարժուհին ծիծաղեց, իսկ Կուտիկը շատ ուրախացավ, վոր վարժուհուն ծիծաղացրեց իր հեքիաթով:

Ավելի շատ, Կուտիկը նրան պատմում էր իրենց տան մասին, թե ինչպես էին ապրում հայրիկի որով:

Հայրիկը յերբ կենդանի յեր, նրանք լավ էին ապրում, սոված չէին մնում, բայց յերբ նա մեռավ, ձին ծախեցին, վոչխարն ել տարան: Այնքան խեղճացան, վոր սև հաց ել չեն ճարում: Այդ հիշողություններն անելիս, Կուտիկի խոշոր աչքերը տխրում էին, նա լրջանում էր չափանաս մարդու նման: Բայց վարժուհին միշտ հույս էր տալիս:

— Բան չկա, Կուտիկ, — ասում էր շոյելով յերեխային. — ա՛յ, կմեծանաս, են ժամանակ կդառնաս հայրիկի նման:

Կուտիկը վոգեվորվում էր:

— Հենց վոր մեծանամ, անպատճառ ձի կառնեմ: Վար կանեմ, լավ ձի կառնեմ: Կով ել կառնեմ: Են ժամանակ լավ կլինի: Մենք մի կով ունենք, հերիք չի հանում, ութ հոգի յենք: Դու տեսել ես մեր կովը:

— Չե, չեմ տեսել:

— Ա՛յ, յերբ մեկ ել կգաս մեր տուն, քեզ ցույց կտամ: Նրա անունը Ծաղիկ ա, ճակատը սիպտակ ա, դրա համար ել Ծաղիկ ենք ասում: Վոր մեծանամ, հայրիկի նման դառնամ՝ մեզ համար տուն կշինեմ, ա՛յ, դպրոցի նման: Հետո մայրիկի համար շորեր կառնեմ, Սաթիկի համար քաղցր բաներ կբերեմ: Քեզ համար ել նվեր կբերեմ:

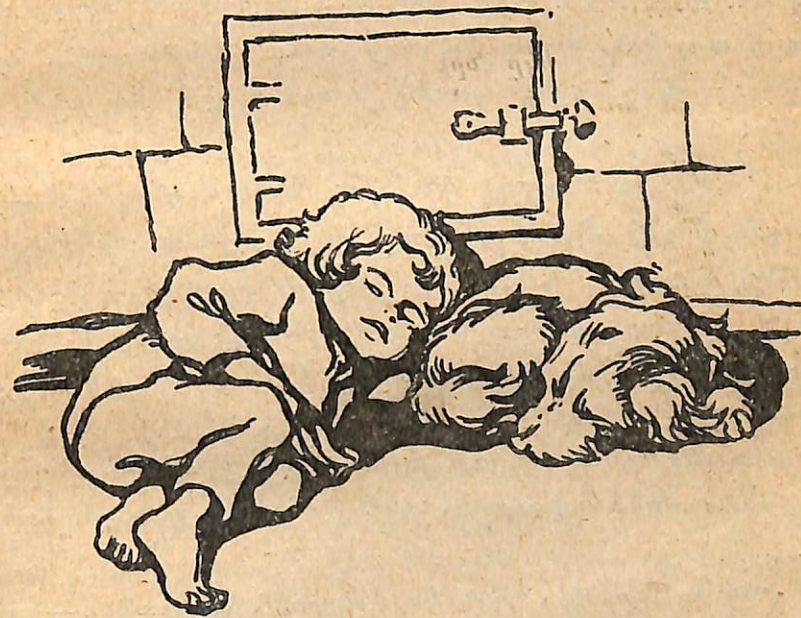
— Շնորհակալ եմ, Կուտիկ, վոր ինձ ել չես մոռանա:

— Սխր յես քեզ շատ եմ սիրում: Ա՛յ, վոր նոր տուն շինենք, են ժամանակ դու կգաս մեր տանը կապրես:

— Լավ, բա դպրոցը:

— Դպրոց մենք ձիով կգանք: Են ժամանակ մենք ձիեր կուսենանք:

Այսպիսի գրույցներով յերեկոն անցնում էր: Ընթրիքից հետո, կամաց-կամաց Կուտիկի կոպերը փակվում էին, և նա Քուչիկի կողքին մրափում էր: Վարժուհին քնած յերեխային դնում էր անկողինը, իսկ Քուչիկը ընթրիքի մնացորդները խժուելով, դուրս էր գալիս փողոց, վոր դպրոցը պահպանի: Ամբողջ գիշերը գրպից լավում էր պահակի հաշոցը:

VI

Թեև դպրոցում տաք էր ու հաճելի, և վարժուհին ել պատմություններ էր պատմում, բայց Կուտիկը կարոտում էր տանը, յերբ ստիպված էր լինում ցրտի պատճառով մի քանի գիշեր դպրոցում մնալ: Հաճախ գրեթե, նա մեկ մեկ գլուխը բարձրացնում էր, ականջ դնում քամու վոռնոցին և ախ քաշելով, մնում էր տխուր նստած:

— Ինչի՞ մասին ես մտածում, Կուտիկ, — հարցնում էր վարժուհին:

— Հիմի տեսնես ի՞նչ են շինում մերոնք — մըմնջում եր Կուտիկը, — խըր ցուրտ ա... գիշերը առանց ինձ, յերևի վախենալիս կլինեն... — Ինչի՞ պիտի վախեն:

— Ի՞նչի՞ պիտի վախեն:

— Ո՞վ ա իմանում... գել կա, բան կա...

— Գայլերը տուն չեն մտնի:

— Գողերը:

— Ձե՛ մի, գող: Մեր գյուղը գող չկա:

— Դե տանը լինեմ, լավ ա, ինչքան շլինի տղամարդ եմ...

— Այ՛ ջեզ նման տղամարդ... — ծիծաղեց վարժուհին — ապա, արի տեսնենք՝ ո՞վ ո՞ւմ կհաղթի:

Յե՛վ նա Կուտիկին բռնեց, հանեց մինչև առաստաղը, իսկ Քուչիկը՝ կարծելով թե իր տիրոջ վտանգ է սպառնում՝ սկսեց վռնալ:

Բայց այդ հանաքները Կուտիկի սիրտը չթեթևացրին: Նստելով հատակին, գրկեց Քուչիկի գլուխը և սկսեց նրա հետ ցածր զրույց անել:

— Քուչիկ, ա՛ Քուչիկ, տուն ես ուզում գնալ հա՛... տանը լավ ա չե՛: Յերևի մամեն մանում ա, Վարդին ել մանելիս կլինի, իսկ Սաթիկին որորում են... Կովը հիմի մըսել ա չե՛... խեղճը հիմի բառաչում ա: Շատ կարելի յա ետը բան չի կերել: Ի՞նչ անենք, Քուչիկ: Մայրիկը հիմի կարոտած կլինի մեզ: Հիմի կասի՝ ո՞ւր ա Կուտիկը...

Նրա աչքերում արտասուք յերևաց, իսկ Քուչիկն զգալով, վոր փոքրիկ տանումե՛ծը տխուր է, սկսեց մոմուլ ու լիզել նրա ձեռները:

— Ի՞նչ է, Կուտիկ, շատ ես կարոտել ձեր տանը, — հարցրեց վարժուհին, վոր լսել եր այդ զրույցը:

Կուտիկը մի քիչ անհարմար զգաց իրեն, և վորպեսզի վարժուհու սիրտը չկոտրի, ասաց՝

— Յե՛ս... չե՛... կարող ա մամին կարոտած լինի...

— Լավ, վաղը կգնաս տուն:

Կուտիկը զվարթացավ:

Մյուս որը, հենց վոր դասերը վերջացան, վազ տվեց տուն, գրպանում անպայման մի բլիթ պահած: Այդ գիշերը տանը քնելով.

առավոտը դպրոց յեկավ շատ ուրախ, սկսեց վարժուհուն պատմել զանազան նոր բաներ, — գայլի մասին, վոր հարևանի վոջխաղը տարել եր, Ծաղիկի մասին, Սաթիկի մասին: Յե՛վ նորից ամեն ինչ գնաց իր կարգով:

VII

Մի անգամ, վարժուհու համար նոր հաց եյին թխել: Են որն առավոտվանից Կուտիկը շարունակ խոսում եր տուն գնալու մասին: Յերը նստեցին ճաշելու, սեղանի վրա դրին տաք հացը և անուշ հոտը բռնեց: Կուտիկը ել չզիմացավ ու ասաց.

— Մորաքուր, մամի համար տաք հաց տանեմ: Կարելի՞ յա:

— Լավ, — ասաց վարժուհին, — սպասի՛ ճաշենք, հետո կգնաս տուն: Բայց դեռ ճաշը չեյին վերջացրել, յերը ձյունն այնքան սաստկացավ, վոր դպրոցը մթնեց:

— Վայ, Կուտիկ, տես դուրսը ի՞նչ բորան է բռնել, ի՞նչպես պիտի գնաս:

Կուտիկն այնքան տխրեց, վոր նույնիսկ զգալը վեր դրեց:

— Ձե՛, մորաքուր, յես գնացի. — ասաց նա աղաչանքով: Ի՞նչ կա վոր, ճանապարհը գիտեմ:

Վարժուհին չեր ուզում յերեխային բաց թողնել յեղանակի պատճառով, բայց Կուտիկն այնպես խնդրանքով եր նայում, այնպես եր խեղճացել, վոր նա չկարողացավ մերժել:

Կուտիկին փաթաթեցին, կապոտեցին տաք լաթերով, հացը դրին տոպրակում և ճամբու դրին: Քուչիկը վազ տվեց առաջից, և յերկուսով կորան բքի մեջ:

Վարժուհին վերադարձավ դպրոց և նստեց, վոր կարգա, բայց չեր կարողանում: Շարունակ մտածում եր Կուտիկի մասին, ու մոտենում պատուհանին: Փողոցում արդեն սարսափելի բորան եր:

Յերկինքը փուլ եր գալիս ու ծածկում տուն, ճանապարհ, ամեն ինչ: Ժամի գանգերը տալիս եյին, վոր յեթե ճանապարհին մարդ կա, չմոլորվի: Շուտով մութը կոխեց:

— Ինչի՞ թողի, — մտածում եր վարժուհին անհանգիստ, — կամ գոնե յես ել հետը գնայի... յերեխան ինչպես պիտի տուն հասնի...

Վերջիվերջո չհամբերեց, հագնվեց ու փողոց դուրս յեկավ: Բայց դուան շեմքին աչքերը ձնով լցվեցին, քամին քիչ եր մնում շուռ տար նրան: Նա գնաց հարևանի մոտ, պատմեց բանը ինչու՞ն է, և խնդրեց, վոր մեկն ու մեկն իր հետը դնեն մինչև Ալմաստի տունը: Հարևանի տղան՝ Կարոն՝ հագնվեց, վերցրեց մի փայտ և ճանապարհ ընկան: Բայց հազիվ էլին դուրս յեկել, վոր քամուց լապտերը հանգավ: Նրանք մնացին խավարում: Ձյունը քուլա-քուլա գալիս էր: Ձանգերը դեռ տալիս էին: Խրճիթների ճրագները բքի միջից հագիվ յերևում էին: Կարոն գնում եր առաջից, ձեռի փայտով վորոնելով ճանապարհը: Վարժուհին գնում եր նրա յետևից: Շատ դժվար էր: Ճանապարհ չկար, և նրանք շարունակ գետին էին փրուվում՝ մեկ աջ, մեկ ձախ:

Վերջապես մի կերպ հասան Ալմաստի խրճիթը, և դուռը թակեցին: Դուռը բացեց ինքը, Ալմաստը՝ վախեցած և զարմացած:

— Բա Կուտիկն ո՞ւր է, — հարցրեց վարժուհին վաղելով խրճիթըն ու չորս կողմը փնտռելով յերեխային:

— Կուտիկը — ասաց Ալմաստը գուցե թռած, — նա ինչ յերեկ գնացել ա դպրոց, դեռ առն չի յեկել:

Վարժուհու ծնկները թուլացան: Նա ընկավ տախտի վրա: Ամբողջ մարմնով սառը դող անցավ: Ալմաստը նայում եր նրան և չիմանալով ինչու՞ն է բանը՝ ավելի ու ավելի սիրթնում էր: Հանկարծ նա գլխի ընկավ, փուվեց ու սկսեց նվալ: Հատակի վրա թափած յերեխաները վեր թռան և նույնպես սկսեցին ճչալ:

Վարժուհին ուշքի յեկավ:
— Ի՞նչ անենք հիմի. — ասաց նա հառաչելով ու գողալով. — Կարո, գնանք... Հարևաններին ձայն տանք, փնտռել ա հարկավոր:

Կարոն վազ տվեց հարևանների մոտ: Դեռ վոչ վոք չեր քնել, և շուտով սկսեցին հավաքվել մարդիկ: Բոլորը ախ էլին քաշում, ափսոսում էին Կուտիկին ու հարց տալիս Ալմաստին: Բայց խեղճ մայրը ցավից գժված, չեր լսում վոչ վոքի և սրան ու նրան պարզում եր իր ձեռները, աղաչում, խնդրում, վոր գնան փնտրեն:

— Ձեզ մատաղ... ձեր արևուն մեռնեմ... ասածու սիրուն... իմ երեխես... մինուճար երեխես...

— Վորտեղ հիմի գտնես, — ասաց մեկը, — մտիկ՝ ինչ բորան ա, աչքը մատ կոխես՝ բան չի յերևա, ո՞վ ա իմանում, վո՞ր քարի տակն ա մնացել:

Վարժուհին լալիս էր, իսկ Ալմաստը կիսամեռ փուվել եր գետնին: Հարևանները նրա յերեսին ջուր էլին փշում, իսկ տղամարդիկ հավաքված խոսում էին ու խղճում Ալմաստին:

— Ափսոս Կուտիկը... կորավ յերեխան... ես անիծած բորանին հասակով մարդն ել կկորչի, — փսփսում էին նրանք:

Հանկարծ, ձնաթաթախ ներս վազեց հարևանի յերեխան ու ասաց.

— Դեհիցը շան վնասոց ա գալիս. հենց ա վոռնում վոր...

— Ի՞նչ շան, ի՞նչ ես դուրս տալիս, — մեջ մտան մարդիկ:

— Դրուստ վոր վնասոցի ձեն ա գալի, յես վաղուց ա լսում եմ, մենակ ասում էլի՝ կարելի յա գել լինի:

— Սպասի, կարելի յա Գուշիկն ա. — մեջ ընկավ մեկը ուրախացած: Գուշիկը... ախր դրանք իրար հետ են ման գալիս...

— Գուշիկը կլինի, Գուշիկը... — վեր թռավ տեղից վարժուհին: Գնանք, գնանք, շուտ... Գուշիկը, նրանք միասին էլին...

Մարդիկ խմբով դուրս յեկան խրճիթից: Վերցրին բահեր, ճրագներ ու փայտեր: Բուքը նորից սաստկանում եր:

Ձանգերը նորից տալիս էին...

Դուրս գալով փողոցը, սկսեցին ահանջ դնել: Բան չեր լսվում:

— Պետիկ, ո՞ւր ա՞ շան ձենը չի գալիս...

— Դրուստ եմ ասում... վնասում եր, — հավատացնում եր Պետիկը. — մի քիչ կացեք՝ ձենը կգա... ա՛յ, ա՛յ...

Բոլորը պապանձվեցին: Իսկապես լսվի մուտքերից ախուր, յերկար ու ձիգ՝ շան վոռնոց եր գալիս:

— Դե, աղերք, — ձեն տվեց Կարոն:

Յեվ բոլորը գնացին վոռնոցի ձենի վրա: Վարժուհին ուժից ընկած, լալով, քաշեքաշ, գնում եր յետևներից: Նա չեր նկատել նույն իսկ, վոր կրկնակոշիկները մնացել էին ճանապարհին:

Բավական ժամանակ գնացին: Վոտները խրվում էին ձնի մեջ: Մեկ մեկ ընկնում էին: Քամին հանգցնում եր լապտերները: Վոտնոցը մեկ շատ մոտիկից եր գալիս, մեկ էլ քամին տանում եր,

խլացնում: Այն ժամանակ նրանք կանգնում էին, սպասում, վոր ճիշտ վորոշեն շան տեղը: Ահա յերևաց մի սև խոշոր բան ձյան վրա... փղստոցն արդեն շատ մոտ էր...

— Իսկապես Քուչիկի ձենն ա, ապա տղերք, մի լավ լսեք... —

Բոլորը կանգնեցին: Լսվում էր միայն մարդկանց ծանր շնչառությունը: Շան փղստոցն էլի յեկավ...

— Քուչիկը, Քուչիկը... — բղավեց վարժուհին:

Վնգոցը դադարեց: Հանկարծ հաշելով մոտ վազեց շունը: Իսկապես վոր Քուչիկն էր, բրդոտ Քուչիկը: Նա սկսեց լպստել մեկ սրան, մեկ նրան ու էլի յետ վազեց: Բոլորը ցրիվ յեկան ու սկսեցին փնտռել:

— Եստեղ ա, գտնա... — լսվեց Կարոյի ձայնը:

Այդ կողմը վազեցին ու սկսեցին բահերով ու ձեռներով փորփորել ձյունը, վոր ծածկել էր յերեխային: Քուչիկը մեկ հաշում, մեկ ոգնում էր մարդկանց իր դնչով ու թաթերով: Վերջապես դուրս բերին Կուտիկին: Խեղճ յերեխան մեջքը տվել էր քարին և կծկվել, ընկել անզգա:

Նրան վերցրին ու տարան: Ալմաստն արդեն սպասում էր դռանը կանգնած: Տեսնելով յերեխային, վրա պրծավ:

— Սպասիր, — չթողեց Կարոն, — շփել ա հարկավոր. կարելի յա էենդանի յա դեռ... Ապա տղերք, սրա շորերը հանեք...

Կուտիկին դրին հարդի վրա և սկսեցին ձնով շփել: Ամենից շատ Կարոն էր մեջ ընկել: Քրտինքը վազում էր: Հանկարծ նա կանգնեց ու ժպտալով մտիկ տվեց չորս կողմը:

— Տաքանում ա... ձեռներն էլ ծալվում են:

Կուտիկին շրջապատեցին: Ալմաստը լալիս էր:

— Ել ի՞նչ ես լալի... — ասաց Կարոն անուշությամբ. — պետք է ուրախանաս, վոր երեխեզ կենդանացավ, իսկ դու նվվում ես: Գնա մի տաք մորթի բեր...

Ալմաստը գնաց մորթի բերելու:

Յերեխաները յերբ լսեցին, վոր Կուտիկը ուշքի յե գալիս՝ ուրախությունից շապկանց ներս թափվեցին: Բայց նրանց յետ տարան, վոր չսառչեն:

Կուտիկն արգեն տնջոց հանեց... մեկ ել, մեկ ել... և կամաց սկսեց ուշքի գալ: Քուչիկը մոմուալով լիզում եր նրա քիթ ու պոռնկը: Վարժուհին լալիս եր ու համբուրում կուտիկին: Նա Քուչիկին ել շոյեց. — «Սիրելի Քուչիկ, լավ Քուչիկ...»: Նույնիսկ գյուղացիները սկսեցին գովել շանը:

Կուտիկը մեկ ել տնքաց և բաց արեց իր խոշոր, սև աչքերը, և դարմացած չորս կողմը նայելով, հասկացավ գլխի յեկածը: Տեսնելով մորը, վոր լալիս եր՝ ժպտաց, փորձեց կանգնել ու հագիվ լսելի ձայնով շշնջաց.

— Մամի, լաց մի լինի, յես քեզ համար... տաք հաց եմ բերել...

Յեթե իմ փոքրիկ ընթերցողները ցանկանում են իմանալ, թե հետո ինչ յեղավ կուտիկը՝ յես կարող եմ ասել: Հիմա արգեն մեծացել ե, 16 տարեկան ե դառել... Նա վաղուց ե դպրոցը վերջացրել: Մոտ որերս վարժուհին, վոր հեռացել եր նրանց գյուղից՝ կուտիկից նամակ ստացավ, այ ինչ ե գրել.

«Շատ սիրելի մորաքույր: Բարև քեզ ինձանից ու մայրիկից: Մենք հիմի լավ ենք ապրում: Մենակ ափսոս, վոր դու եստեղ չես: Վոր եստեղ լինելիք՝ ինչքան կուրախանայինք: Քույրերս դպրոց են գնում, իսկ Սաթիկը առաջվա նման ելի շաքարահաց ե սիրում: Քուչիկը նույնպես կենդանի յե, մենակ թե՛ գելը պոչը պոկել ե: Յերբ ասում եմ՝ ո՛ւր ե մորաքույրը, վազ ե տալիս և ուրախ հաչում:

Յես լավ-լավ գրքեր եմ կարդացել: Մենք մեր գյուղում ընթերցարան ենք շինել, եստեղ հավաքվում ենք ու բարձր ձենով բոլորի համար կարդում: Շուտով մենք պատի լրագիր ել կունենանք: Սիրելի մորաքույր, յես հիմի կոմսոմոլ եմ գրվել: Մամեն առաջ հայտնում եր, հիմի վոչինչ, գովում ե: Մենք հիմի քաղաքի հետ ենք կապված, ամեն շաբաթ մեկը գալիս ե: Հիմի Պետիկը, Վանիկը, բոլորը մեծացել են, եսպես բո՛յ են քաշել, վոր տեսնես՝ չես ճանաչի: Նրանք ել են կոմսոմոլ գրվել: Արի մեզ մոտ: Են հին անունս եսպես ել կպավ ու մնաց:

Քո աշակերտ՝

Սուսիկ Ավետյան, կամ ինչպես ասում են՝ կո տիկ»:

15 400.

788

3161

800

1
2

В. И. ДМИТРИЕВ
МАЛЫШ и ЖУЧКА

На армянском языке

ЦЕНТРАЛЬНОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО НАРОДОВ С. С. С. Р.
Москва, центр, Никольская, 10